

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 45 (1560) 11 ЛІСТАПАДА 2021 г.

Цуду на Свіслачы не адбылося ТБМ ліквідавалі

Паводле СМІ Вярхоўны суд Рэспублікі Беларусь 8 лістапада 2021 года на паседжанні, якое ішло ажно пару гадзін ліквідаваў Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарэйны".

Таварыства беларускай мовы існавала з 1989 года. Сярод яго заснавальнікаў у той час былі Саюз беларускіх пісьменнікаў, міністэрства адукцыі і культуры, Акадэмія навук, Белтэлерадыёкампанія. На рахунку ТБМ - грандыёзны нацыянальны чын у абарону беларускай мовы, беларускай нацыі, беларускай дзяржавы, які доўжыўся больш за 30 гадоў. На рахунку сяброў ТБМ - мільёны тэкстаў, якія ляжаць у фундаменце нашай нацыянальнай ментальнасці, на рахунку ТБМ - тысячи ініцыятыв, якія змянілі твар нашай краіны і шмат-шмат чаго іншага.

- Наша сумленне чыстае, мы зрабілі ўсё, што было ў нашых сілах. І ад роднай мовы адмаўляцца мы не збіраемся, - напісала ў фейсбуку старшыня ТБМ Алена Анісім тады, калі пра паседжанне толькі стала вядома.

Прыгавор Вярхоўнага суда ТБМ на руці пакуль не атрымала. Але ўжо з 5 лістапада Сакратарыят ТБМ закрыў Установу інфармацыі

"Выдавецкі дом ТБМ". Следам будзе закрывацца газеты "Наша слова" і "Новы час". Закрываеца часопіс "Лідскі летапісец". Ужо няма каму выдаваць "Нясвіжскія касці" і шэсць літаратурных альманахаў. Не вядома да канца, ці гэты нумар "Нашага слова" дойдзе да чытачоў.

Што будзе рабіць? Будзем памятаць, што беларускую мову без нас ніхто не абароніць, без кожнага з нас.

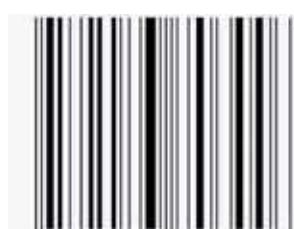
Нас чакае вялікі пералом у нашай дзейнасці.

Перш-наперш Таварыства мае запазычанасць у больш як 2 тысячы рублёў за аренду сядзібы. Гэту запазычанасць трэба выплаціць. Трэба эвакуяваць сядзібу, прынамсі, вывезці дакументацыю, архівы. Трэба придумаць, што рабіць з мэбллю.

Трэба не дапусціць паняверкі і "песняў жальбы". ТБМ закрылі, аўтаматычна закрыліся абласныя, раённыя і гарадскія арганізацыі і суполкі. Але пакуль не закрылі ўсіх, хто размаўляе па-беларуску, не закрылі тых, хто любіць беларускую мову, не закрылі і саму мову.

Будзе цяжкі, будзе вельмі цяжка, але ход цывілізацыі не адмінінцы. Унітарная беларуская дзяржава не абыдзеца без беларускай мовы. Тому, шаноўныя сябры, сачыце за інфармацыю. Будзе ісці перагрупоўка сілаў, і Беларусь чакае кожнага з нас у шэрагі сваіх абаронцаў.

Станіслаў Суднік.

9 772073 703003

21045

Філасофскія сэнсы "Казкі жыцця" па-ранейшаму актуальная

З лістапада адбыўся шэраг святочных мерапрыемстваў, прысвечаных Дню нараджэння Якуба Коласа, 115-годдзю пачатку яго творчай дзейнасці і 100-годдзю першага выдання зборніка алегарычных апавяданняў "Казкі жыцця".

Даследчыкі творчасці Якуба Коласа сабраліся на XXXV міжнародную навукова-практычную канферэнцыю "Каласавіны". З 1985 года кожную восень у дзень нараджэння Якуба Коласа Дом-музей народнага паэта збірае лепшыя сілы навуковага коласазнаўства з усёй рэспублікі з мэтай даследавання і папулярызацыі творчасці Песняра.

ішла пра актуальная пытанні музеязнаўства, вывучэння, захавання і папулярызацыі гістарычна-культурнай спадчыны. З дакладамі выступілі Васіліна Валер'еўна Міцкевіч, Вера Данілаўна Міцкевіч, Анатоль Віктараўіч Трафімчык, Марыя Міхайлаўна Міцкевіч, Валянціна Паўлаўна Русак і іншыя.

Пасля заканчэння канферэнцыі навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Наталля Аляксандраўна Адамовіч запрасіла гасцей на адкрыццё выставы "У той песні, шырокай, як свет....".

Акрамя паэм, вершаў, апо-

У канферэнцыі прынялі ўдзел навукоўцы з розных рэгіёнаў Беларусі, супрацоўнікі НДУ "Цэнтр даследавання беларускай культуры, мовы і літаратуры", сталічных і абласных ВНУ і музейў. У дзвюх секцыях аблімкуювалася тэма вывучэння, папулярызацыі і інтэрпрэтацыі творчай спадчыны Якуба Коласа, у трэцій гаворкі

весцяў і трэлогіі, Якуб Колас пісаў на працягу паўстагоддзя алегарычныя апавяданні, якія выходзілі пад адной вокладкай у 1921, 1926, 1928 гадах. Упершыню яны выйшлі з друку асобнай кнігай у горадзе Коўні накладам 7500 паасобнікаў.

Пра сваю працу над ілюстрацыямі для кнігі "Казкі жыцця", выкананымі ў тэхніцы манатыпії,

распавяла мастачка Людміла Іванаўца Пятуль.

На імпрэзе прысутнічала ўнучка народнага паэта Вера Данілаўна Міцкевіч, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, даследчыкі творчасці народнага песняра. Госці змаглі праглядзець документальны фільм, створаны з удзелам А. Астаповіча і ўнучак Якуба Коласа, у якім была зроблена віртуальная рэканструкцыя дамоў, дзе паэт жыў у Менску да вайны і пасля яе. Акрамя пастаяннай экспазіцыі ў музеі таксама дэманструецца выставка "Палессе Я. Коласа праз аўтатып" амерыканскага фатографа Дж. Кундштадтара."

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

Беларускае грамадства кансалідуеща вакол сапраўдных духоўных і маральных каштоўнасцей, якія дапамагаюць нам "людзьмі звацца"

Духоўна-маральныя каштоўнасці з'яўляюцца падмуркам развіцця беларускай дзяржавы.

Пры гэтым для фармавання адзінай магутнай нацыянальнай ідзеі, якая б кансалідавала грамадства, дапамагла ўсе яго сілы згуртаваць для выпрацоўкі і рэалізацыі задач стратэгічнага лёсавызначальнага значнія, грамадству неабходны духоўныя слупы, знакавыя вехі, на аснове якіх фармуецца цывілізацыйны код беларускага грамадства - адзін з найважнейшых інструментau фармавання нацыянальнай ідзеі.

Цывілізацыйны код - гэта строга фіксаваны набор дамінантных у грамадстве генетычных і сацыяльных знакаў і каштоўнасцей, знакаў і духоўнага досведу, устойлівы комплекс фармальных і нефармальных прынцыпаў і правілаваў, нормаў і ўстановак захавання гістарычнай памяці, фарматаў паводзінаў і ведаў, дзяякуючыя якім сацыяльным досвед і сэнс жыцця, погляды і традыцыі, уменні і навыкі, формы зносін і сацыяльныя ўклады, інтэлектуальны і тэхналагічны патэнцыял перадаючыя ад пакалення да пакалення, з'яўляючыся крыніцай жыццёвых планаў, стратэгіі і перспектывы развіцця, рэгулюючы ўзаемадзеянне людзей у адпаведнай сферы камунікацый, фармуючы комплекс роляў і статусаў, здольных стаць асновай для захавання і развіцця адно сін. Унікальнасць цывілізацыйнага кода складаецца ў тым, што ён фармуе гістарычнае разуменне мінулага, спараджае адпаведнае стаўленне да сучаснай сацыяльнай і палітычнай рэальнасці і дэтэрмінует стварэнне мадэлі будучага грамадства.

Адным з найважнейшых фактараў цывілізацыйнага кода з'яўляюцца традыцыйныя каштоўнасці - адпаведная сістэма пекрананняў, якая дазваляе меркаваць пра тое, што ў жыцці мы робім правільна, а што не. Гэта тое, дзеля чаго варта жыць, гэта тая каштоўнасць, якая зрабіць беларусаў беларусамі, якія дапамаглі нам "людзьмі звацца".

Важную ролю ў станаўленні нацыянальнай самасвядомасці народа займае нацыянальная ідэя. Нацыянальная ідэя, з'яўляючыся плёнам гісторыі і своеасаблівасці народа, кансалідуе беларускае грамадства ў адзінную сацыяльную агульнасць, тым самым фармуючы падмурок дзяржаўнасці на прынцыпах суверэнітэту, волі і незалежнасці, міру і згоды, адзінства ўсіх народаў, якія пражываюць тут, па-за залежнасцю ад веравызнання, павагі да іншытуту сям'і, любові і патрыятызму да сваёй родзімы.

Беларускай нацыянальнай свядомасці першым чынам уласцівія ідэя справядлівасці як ідэалу, які павінен быць увасоблены чалавекам у жыццё, паважлівае стаўленне да роднага краю, клопат пра захаванне і прымнажэнне яго багаццяў. Гэтыя якасці фіксуюцца ў асноўных фактарах цывілізацыйнага кода - эстэтычных уяўленнях і патрыятычных вобразах, маральных нормах і крэатыўных праграмах пазнавальнай і переаўтаральнай дзейнасці. Гэта велізарны патэнцыял, які важна ўмацоўваць і які павінен працаваць на развіцці беларускага грамадства, фармаванне мадэлі будучыні Беларусі як моцнай дзяржавы.

Беларуская ментальнасць увабрала ў сябе такія якасці, як міралюбнасць, законапаслушнасць, разважлівасць, пошук справядлівасці, імкненне да разумнага кампрамісу, памяркоўнасць, павага да людзей з іншым светаўспрыманнем і веравызнаннем, працавітасць, асцярожнае стаўленне да зямлі і дому, гаспадарлівасць.

Сацыялагічныя даследаванні паказалі, што, нягледзячы на ўсе фундаментальныя змены, якія адбыліся ў сявеце ў канцы мінулага і пачатку гэтага стагоддзя, Беларусь захавала многія традыцыі, умацавала сацыяльна-культурную ідэнтычнасць, стала больш вядомай, мае ўнікальныя маральныя каштоўнасці, за якія паважаюць у многіх краінах свету.

Сёння прыярытэтнымі для беларусаў з'яўляюцца такія каштоўнасці, як беларуская дзяржаўнасць, культура, мова, нацыянальная гісторыя, традыцыі і звычайі, ідэалы добра, прауды, справядлівасці, са-справядлівасці, імпульсы далейшаму дзяржаўнаму будаўніцтву. Нацыянальная ідэя ніколі не можа быць навязана народа звонку, быць штучна сканструяванай ці прыдуманай. Гэта тое, што нараджаецца ўсярэдзіне соцыюма, зыходзячы з надзёных запатрабаванняў і чаканняў, як нешта калектыўнае і глыбокое, што спарадзіла зерні ў свядомасці народа.

Цывілізацыйны код беларускага грамадства з'яўляецца асноўным ядром кансалідацыі нашага народа, у якім адлюстроўваны гістарычнае памяць і сэнс жыцця, ідэалогія і светапогляд людзей, каштоўнасці і традыцыі беларусаў. З'яўляючыся своеасаблівай сістэмай маральных ідэалаў, ідэй і мэт, прынцыпаў і поглядаў, перакананняў і нормаў, якія адлюстроўваюць мінулае і будуче народа, цывілізацыйны код можа стаць у Беларусі механізмам, што аб'ядноўвае краіну і грамадства ў адзінае цэлае, быць перашкодай на шляху чужых ідэй і ідэалогій.

Вікторыя Надольская,
малодыя навуковы супрацоўнік,
аспірант Інстытута сацыялогії
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

ДА 100-ГОДЗЯ СТВАРЭННЯ БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА УНІВЕРСІТЭТА

ШЧОМЫСЛІЦКІЯ ЛІПКІ

25 лютага 1919 года Цэнтральны Выканаўчы Камітэт Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі прыняў рашэнне аб стварэнні Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Аднак арганізацыйныя работы па яго адкрыцці зацягнуліся ў сувязі з часовай акупацыяй Менска палякамі.

У траўні 1921-га быў аб'яўлены прыём на рабочы факультэт, а 11 ліпеня на ўрачыстым паседжанні ў гарадскім тэатры абрародавалі тэкст Дэкрэта аб адкрыцці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. 30 кастрычніка адбыўся ўрачысты сход, прысвечаны пачатку заняткаў. Першым рэктарам ўніверсітэта Народны камісарыят асветы БССР прызначыў выдатнага гісторыка-славіста, выпускніка гісторыка-філалагічнага факультэта МДУ, прафесара Уладзіміра Іванавіча Пічэту. Ён узначальваў БДУ цягам восьмі гадоў і ўнёс значны ўклад не толькі ў развіццё новай навучальнай установы, але і вышэйшай школы і навукі ў цэлым.

З пачатку 1930-х для ўніверсітэта, як і для ўсёй краіны, пачаўся складаны і супярэчлівы перыяд. Установу быў вымушаны пакінуць многія вядомыя прафесары, даценты і выкладчыкі. Некаторых з іх арыштавалі, у тым ліку Уладзіміра Пічэту. Такі ж лёс напаткаў і двух наступных кіраўнікоў БДУ - Язэпа Карапеўскага і Івана Ермакова.

У 1944-м на філфаку было адкрыта журнالісцкае аддзяленне, дзе вучыўся былы франтавік, лётчык-герой Рыгор Васілевіч Булацкі - будучы першы дэкан факультэта журналістыкі, які пачаў дзеянічнаць у 1967 годзе. У ліку самых вядомых выкладчыкаў не толькі факультэта, але і ўсего ўніверсітэта быў Аркадзь Іосіфавіч Наркевіч, якому прысвячаецца сёння прапанаваны нашым шаноўным чытачам нарыс.

ВІЗІТНАЯ КАРТКА. Аркадзь Іосіфавіч Наркевіч нарадзіўся 10 сакавіка 1929 года ў вёсцы Вараноўшчына Капыльскага раёна. Скончыў Менскі дзяржаўны педін-

стytut. Працаваў у школе, Інстытуце мовазнаўства АН БССР, Белдзяржуніверсітэце, дзе спачатку займаў пасаду дацэнта кафедры беларускай мовы філалагічнага факультэта, затым - кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання журфака, якую з часам узначаліў. Доктар філалагічных наук, прафесар. Аўтар вучэбнага дапаможніка для студэнтаў ВНУ і калі 400 публікаций па розных пытаннях мовазнаўства, культуры мовы, стылістыкі і літаратурнага рэдагавання. Асноўныя працы - "Курс сучаснай беларускай літаратурнай мовы: Сінтаксіс", "Граматыка беларускай мовы" ў двух томах, "Сістэма словазлучэння ў сучаснай беларускай мове", "Назоўнік: Граматычныя катэгорыі і формы", "Практычны курс сучаснай беларускай мовы". Выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь.

СВАЮ, ці не першую лекцыю Аркадзь Іосіфавіч пачаў на нашым першым курсе ў 70-м з простай дыктоўкі. Усяго некалькі ўчорашніх абітурыентаў радаваліся сваім "чацвёркам". У асноўным жа былі "трайкі" ды "двойкі". Колькі атрымаў наш стараста нябожчык Мікола Аксяневіч, які пазнаёміўся з будучым (стаў яшчэ пры нашай вучобе) прафесарам, і які, як пасля высветлілася, раней мову ўвогуле не вывучаў, выкладчык перад усім не агучыў. На гэта нікто з нас не зварнуў аніякай увагі - кожны трывожна чакаў свайго "прысуду". Але былы салігорскі шахцёр, які быў самым старэйшым з паступіўшых, хоць і прадчуваў непрыемнае, усё ж, не ўстрымалася:

- Аркадий Іосифович, а сколько мне... - запытал ён гулліва.

На колькі імгнення ў аўдыторыі павісла пагрозлівая цішыня. Аркадзь Іосіфавіч глыбока ўздыхнуў і вінавата-выбачальна, з вялікім шкадаваннем, вымавіў:

- А вам, Аксяневіч, - адзінка...

Доўга мы прыпаміналі, жартуючы, пра ту адуцінку, а больш пра тое, як яна была прамоўлена і вымаўлена. Паўтарыць такое не змог бы ні адзін з найлепшых на той час парадыстаў. Скончылася дыктоўка тым, што кожны, хто не атрымаў станоўчай адуцінкі, павінен быў напісаць за пэўныя тэрмін дзесяць сыштакаў на беларускай мове! Пря гэтае патрабаванне, такі нердынны падыход да навучання хадзілі легенды.

Метады прымусіць (у лепшым сэнсе слова) вывучаць родную мову быў часам настолькі арыгінальнымі, што сённяшнім студэнтам іх немагчыма і ўяўіць. Аркадзь Іосіфавіч пільна сачыў за кожным сваім выхаванцам, бачыў ці даведваўся, хто з кім сябре. І той з сябрукоў, які ведаў мову значна лепей, праўяраў "тыя самыя" сышткі іншага, адначасова падказваючы яму ў чарговы раз, чаму трэба пісаць так, а не інакш. Было сорамна хоць як-небудзь не цягнуща ў ведах да ўзроўню таварыша. Больш за тое, асабіста ў мяне экзамен (вядома, пад наглядам) прымаў... аднагрупнік Віктар Кубека, які плённа працаваў у свой час у "Народнай газеце", а сёння працягвае здзіўляць сваім талентам чытакоў "Магілёўскай прауды". На той іспыт, між іншым, як і на першую дыктоўку, я мог і не патрапіц...

Пра тое, што лекцыйная пара, падчас якой і планавалася першапачатковая праверка існых ведаў, пераносіца на наступны каstryчніцкі дзень, мы даведаліся разам з выкладчыкам, калі яна ўжо пачалася. Дзвёры аўдыторыі адчыніў куратар майер першай групы (яшчэ адна легенда журфака) Іван Іванавіч Сачанка:

- Прабачце, Аркадзь Іосіфавіч, але нам трэба хуценька збірацца і везці ў Шчомысліцу дрэўцы, загад рэктара!

- А як жа... - разгубіўся, але хутка сабраўся Наркевіч, - ну, загад ёсьць загад. Даўкі я ж з вамі, а то падумаюць, што адлынваю ад працы.

Што і казаць, першы курс - ён і ёсьць першы. Кожны тут над табоў начальнік. А тут узяўся начальнік сам рэктар Антон Нічыпаравіч Сеўчанка. Гэта пазней я даўедаўся, што ён узначальваў ўніверсітэт аж з 1957 года. Быў вядомым вучоным-фізікам, з імем якога звязана цэлая эпоха грандыёзных навацый.

УЛАДКАВАЛЬНІК РОДНАЙ МОВЫ

Пры ім універсітэт ператварыўся ў найбуйнейшы навукова-адукацыйны цэнтр Саюза. Дарэчы, у 1967-м быў уганараваны высокай урадавай узнагародай - ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Акадэмік, Герой Сацыялістичнай працы Сеўчанка стварыў адну з найбуйнейшых школ у галіне спектраскапіі, люмінесценцыі і лазернай фізікі. Для ўвекавечвання памяці яго і Пі-чэты напярэдадні 90-годдзя БДУ на галоўным корпусе і корпусе гістарычнага факультета былі адкрыты мемарыяльныя дошкі. Штогод за навуковыя дасягненні супрацоўнікам універсітэта прысуджаюцца прэміі, якія носяць іх імёны.

- Пасылайце ў Шчомысліцу журфак, - кінуй тады Сеўчанка сур'ёзна прарэктару. - Які тут з іх толк? Адно - віно п'юць ды дзе-вак мацаюць!

Разам з Аркадзем Іосіфавічам мы даволі хутка напоўнілі кузавы машын маладзенскімі ліпкамі і павезлі іх у голое поле, якое ахутвалі хмызняк ды бур'ян. Сёння тут аднайменнае навучальна-доследчae рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства БДУ. Дрэўцы мы паспахова давезлі, частку машын разгрузілі. Наш працоўны дзень скончыўся, і мы з відавочным нецярпеннем пачалі чакаць змену. А змена - улюбёныя рэктара фізфакаўцы, якіх няма і няма! Халадэча ж, памятаю - страшэнная. "Агдаму", як заўжды, не хапіла, і актыўна началі грэцца танцамі. Знайшлася нейкая, акрамя "пад языком", музыка, і я затанчыў адным з першых. Зацілі на гузікі, каб не заміналі шэйку, паліто за спиной і панёсся!

Дзяўчата, перад якім ў асноўным і выпендрываўся, не паспелі напоўніцu асаніццю "майстэрства", як побач гучна завішчэла бляюткай "Волга". З яе павольна вылез невялікі, хударлывы, сівенкі чалавечак у вялікіх акулярах і паліто "бывай. маладосць". Гэта быў... Сеўчанка.

- Хто ета тут завадатар?! - закрычаў ён на трасянцы так моцна, што аж сам здзівіўся свайму голасу. - А божачка ж мой, а не ўсё ж разгужана, а там жа валяюцца ў гразі, а іх жа срочна садзіць нада, яны ж павысыхаюць! Усіх звольню, усіх! А першым - таго, хто ў паліто танчыў, дзе ета ён?! А калі добра папрацуецце - усім прэмію вишшу!

Пасля гэтых слоў ён пайшоў да чарговай машыны, і я пачуў, як Аркадзь Іосіфавіч звярнуўся да Міколы Аксяневіча:

- Даражэнкі, трэба ж неяк ратаваць хлапца, прыдумайце што-небудзь, не чакайце, а то мо сапраўдны талент згубім, хто ж яго ведае, як лёс складзеца...

Пакуль рэктар вяртаўся, Мікола скаваў мяне ў вялікую кучу ліпак, дзе я, за-дыхаючыся, ліхаманка думаў: "Ну, халера,

такі конкурс вытырываў, так добра здаў усе іспыты, паступіў, і вось на табе - звольніц!"

Сеўчанка ўрэшце з'ехаў, і я застаўся на факультэце. Сярод іншых расце і мая ліпа, з якой я абдымаўся пасля звяроту Аркадзя Іосіфавіча да свайго аптымістычнага, кемлівага, неверагодна шчырага старасты, з якім мы моцна сябраўвалі з першай і да апошняй сустрэчы. Яго сэрца раптоўна перастала біцца 12 ліпеня 2017 года.

РАЗУМНАЯ НЕАБХОДНАСТЬ

АРКАДЗЬ Наркевіч, якога не стала 13 каstryчніка 2002-га, быў "дбайнім знаўцам і рулівым абаронцам мовы". Так харктарызуе яго ў сваіх цікавых і пазнавальных артыкулах адзін з ягоных таленаві-

пасадзе загадчыка кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання, Аркадзь Наркевіч "адчуваў і актыўна падтрымліваў новыя павесы ў лінгвістыцы, філалогіі. У вучэбны план факультэта журналістыкі былі ўключаны курсы "Слова ў кантыксе часу", "Лінгвістыка публіцыстычнага тэксту", "Рыторыка", "Моўная норма: сістэмнасць і асістэмнасць" і іншыя. Гэта адкрывала простору для навуковай дзейнасці маладым вучоным, было трывалым падмуркам пашырэння кола лінгвістычных інтэрэсаў выкладчыкаў кафедры, высокапрафесійнай падрыхтоўкі журналісткіх кадраў"

Дарэчы, студэнты дзённага і завочнага аддзялення атрымалі ад выкладчыка ў свой час для самастойнай работы "Практычны курс сучаснай беларускай мовы", пабудаваны ў форме разгорнутых тэматыч-

ных пытанняў з заданнямі па ўсіх праграмных раздзелах. А ў адной са сваіх апошніх прац Аркадзь Іосіфавіч напісаў: "Здымая юца "белая пляма" з нашай гісторыі, звужаеца кола "закрытых тэм", "ведамасных сакрэтаў" і "тайнаў". Дэмакратызм, адкрытысць трывала ўваходзяць у нашу побыт, становіца рэаліямі нашых дзён, эпохі". Прадчуваючы неабходнасць змен у мове СМІ, вучоны выступіў з крытыкай неабдуманага і нічым неапраўданага выкарыстання запазычанняў. Ен з вялікім жалем канстатаваў, што бярэ моду "свайго роду бум, які ахапіў нашу прэсу, лексічны выбух, што прайяўляеца звычайна, калі прасачыць перадгісторыю развіцця мої, у пераломнія, пераходныя перыяды гісторыі народа, грамадства". Навучаў, папярэджаў і рабіў парады аб "разумнай неабходнасці запазычанні слоў, іх мэтазгоднасці, абумоўленай пераважна прычынамі адсутнасці ў лексічным запасе роднай мовы пэўнага слова для абазначэння таго або іншага паняцця, предмета".

Як тут не пагадзіцца з загадчыкам кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання журфака Віктара Іучанкавым у тым, што сёння на гэта трэба звярнуць ўвагу большую, чым раней, увагу. Давайце ж змагацца за чысціню нашай роднай мовы разам.

Уладзімір Барысенка.

На здымках: 1. Першы курс журфака БДУ. На пярэднім плане: стараста Мікола Аксяневіч (злева) і старшыня ДТСААФ факультэта Уладзімір Барысенка (справа) абмяркоўваюць размеркаванне па групах латарэйных білетаў. На здымку гэтаксама Віктар Кубека, Уладзімір Далькоў (нібожчык) і Сцяпан Калінковіч, 1971 год.

2. Мікола Аксяневіч, Мікола Маркевич і Уладзімір Барысенка адразу пасля размеркавання, 1975 год.

Светлай памяці Мечыслава Часноўскага

17 каstryчніка 2021 года не стала Мечыслава Эдвардавіча Часноўскага, гісторыка-міжнародніка, дыпламата, які нарадзіўся 18 траўня 1948 года ў В. Коцеўшчына Валожынскага раёна. У 1972 годзе скончыў БДУ. У 1975-1993 і з 1996 года выкладаў у БДУ. У 2001 годзе ён стаў доктарам гісторычных навук.

У 1993-1996 быў на дыпламатычнай працы ў Польшчы. У 2002-2014 гг. на пасадзе рэктара Берасцейскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна.

У 2003 г. прысвоена званне прафесара. Сябра Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падрыхтоўцы падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў па гісторыі, з'яўляўся членам секцыі сацыяльна-гуманітарных дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржаўнай камісіі Рэспублікі Беларусь па падручніках, членам Агульнага сходу Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Пад кіраўніцтвам М. Э. Часноўскага абаронены три кандыдацкія дысертациі. Мае ганаровае званне "Выдатнік адукацыі", якое прысвоена Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у 1998 г. Узнагароджаны медалём Францішка Скарыны (2011 г.). Аўтар больш за 150 навуковых прац. Даследаваў працэсы сацыяльныя дысцыплін Дзяржа

Паэты Лідчыны ў аб'ектыве відэакамеры

Удзельнікамі новага раённага моладзевага праекта, героямі відэаролікаў, "Моладзевага бульвара" і "Адкрытага дыялогу" запрашаюць стаць лідскіх паэтамі, чальцоў літаратурнага аб'яднання "Суквецце" пры рэдакцыі "Лідской газеты".

Завецца праект "І з "мышкай", і з кніжкай" і рэалізуецца Лідскім раённым камітэтам ГА "БРСМ" сумесна з аддзелам ідэалагічнай работы і па справах моладзі райвыканкама, кіраваннем адукацыі райвыканкама, Лідскай раённай бібліятэкай імя Янкі Купалы і, вядома ж, літаратурным аб'яднаннем "Суквецце".

"І з "мышкай", і з кніжкай" - гэта праект пра кнігі і пісьменнікаў, якія не ўваходзяць у школьнную праграму, пра літаратуру, якая пішацца ў нас на вачах, - распавядае пра новы моладзевы праект першы сакратар Лідскага РК ГА "БРСМ" Вольга Міхаловіч. - Яе аўтары жывуць у нашым горадзе і цяпер, ходзяць з намі па адных вуліцах, чытаюць адны навіны, глядзяць адны фільмы. З імі можна сустрэцца і задаць любое пытанне. Праект закліканы спрыяць фармаванню чытацкай кампетэнцыі, разіццю чытацкай культуры, папулярызацыі кніг і чытання сярод моладзі, узікненню запатрабавання ў самаразвіціі і самаадукацыі пасродкам знаёмства з творчасцю сучасных лідскіх аўтараў. Праект рэалізуецца з кастрычніка 2021 гады па травень 2022 года, гэта значыць на працягу навучальнага года. Удзельнікі праекта - чальцы БРСМ, спецыялісты бібліятэчнай справы, жыхары горада, чальцы літаратурнага аб'яднання "Суквецце".

Як адзначыла далей Вольга Уладзіміраўна, у рамках моладзевага праекта "І з "мышкай", і з кніжкай" прадугледжаны такія формы працы, як конкурсы, ацы, сустрэчы моладзі з лідскімі паэтамі, апытанне моладзі і інтэрпрэтацыя вынікаў, стварэнне відэаролікаў пра жыццё і творчасць паэтаў Лідчыны. Праект таксама складаецца з чытання вершаў паэтаў-землякоў, правядзення фотаконкурсу "Чытай усюды". У рамках праекта кожная з першасных арганізацый БРСМ арганізуе для моладзі мерапрыемствы ў адным з вышэйшых пералічаных фарматоў (на выбар). Мерапрыемства, па-за залежнасцю ад фармату, павінна праходзіць з удзелам паэтаў Лідчыны і журнالістаў.

- У завяршэнне праекта, - кажа Вольга Міхаловіч, - будзе арганізаваны "Моладзевы літаратурны бульвар", у праграме якога - інсталяцыі, гульні, квесты, прэзентацыі. Вынікі праекта будуть падведзены ў траўні 2022 года ў рамках "Адкрытага дыялогу" з запрошанымі актыўістамі праекта, пісьменнікамі і навуковымі журналістамі. Таксама ў рамках завяршэння акцыі могуць быць прадугледжаны іншыя тэматычныя мерапрыемствы.

Найболей актыўныя першасныя арганізацыі БРСМ будуць узнагароджаны граматамі і каштоўнымі падарункамі.

Сачыць за ходам праекта "І з "мышкай", і з кніжкай" у сацыяльных сетках можна па хэштэгу #чытайліда.

Паводле lida.news.

ЗАЦВЕРДЖАНА
Пастанова Бюро
Лідскага раённага камітэта
ГА "БРСМ" ад 16.04.2021 №1

Канцэпцыя раённага моладзевага праекта "І з "мышкай", і з кніжкай"

Лідскі раённы камітэт Грамадскага аб'яднання "Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі" сумесна з аддзелам ідэалагічнай работы і па справах моладзі, кіраваннем адукацыі, Дзяржаўнай установай культуры "Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы", літаратурным аб'яднаннем "Суквецце" пры рэдакцыі "Лідской газеты" праводзіць актыўную і рознапланавую працу па раскрыцці творчага патэнцыялу моладзі, садзейнічанні развіццю ў Рэспубліцы Беларусь грамадзянскай супольнасці, заснаванай на патрыятычных і духоўна-маральных каштоўнасцях беларускага народа.

"І з "мышкай", і з кніжкай" - гэта праект пра кнігі і пісьменнікаў, якія на сённяшні дзень не ўваходзяць у школьнную праграму. Пра літаратуру, якая пішацца ў нас на вачах. Яе аўтары жывуць у нашым горадзе і цяпер, ходзяць з намі па адных вуліцах, чытаюць адны навіны, глядзяць адны фільмы. З імі можна сустрэцца і задаць любое пытанне.

Мэты і задачы праекта: спрыяць фармаванню чытацкай кампетэнцыі, папулярызацыі кніг і чытання сярод моладзі, запатрабавання ў самаразвіціі і самаадукацыі пасродкам знаёмства з творчасцю сучасных беларускіх аўтараў.

Перыяд рэалізацыі праекта: кастрычнік 2021 г. - травень 2022 г.

Удзельнікі праекта: чальцы ГА "БРСМ", спецыялісты бібліятэчнай справы, жыхары горада, чальцы літаратурнага аб'яднання "Суквецце".

Кірунак дзеянасці ў рамках моладзевага праекта:

- дзеянасць накіравана на развіццё чытацкай культуры.

Формы працы ў рамках сацыяльнага праекта:

- конкурсы,
- ацы,
- сустрэчы з цікавымі людзьмі,
- апытанні моладзі і інтэрпрэтацыя вынікаў,
- стварэнне відэаролікаў пра жыщё і творчасці літаратаў Лідчыны.

Асноўная дзеянасць па праекце, праект складаецца з:

- сустрэчы моладзі з пісьменнікамі, чытання любімых вершаў паэтаў-землякоў пра прыгажосць малой радзімы;
- правядзення фотаконкурсу "Чытай усюды";
- апытанні моладзі і іх наступнай інтэрпрэтацыі і іншай.

Запланавана, што ў рамках праекта ўсе першасныя арганізацыі ГА "БРСМ" арганізуюць для моладзі мерапрыемствы ў адным з пералічаных фарматоў (на выбар).

Мерапрыемства (па-за залежнасцю ад фармату) павінна праходзіць з удзелам пісьменнікаў Лідскага раёна і журналістаў і быць прысвечана аблікованню навукова-

асветніцкай дзеянасці.

У завяршэнне праекта будзе арганізаваны "Моладзевы літаратурны бульвар", які аўяднае ўсіх жыхароў горада. У праграме - інсталяцыі, незвычайнія літаратурныя гульні, квесты, презентацыі.

Сачыць за ходам праекта ў сацыяльных сетках можна па хэштэгу: #чытайліда.

Падвядзенне вынікаў.

Вынікі праекта падводзяцца ў траўні 2022 года ў рамках "Адкрытага дыялогу" з запрошанымі актыўістамі праекта, пісьменнікамі і навуковымі журналістамі. Таксама ў рамках завяршэння акцыі могуць быць прадугледжаны іншыя тэматычныя мерапрыемствы.

Па выніках праекта будзе выдадзены інфармацыйны буклет "#чытайліда", у якім будзе адлюстравана праца кожнай першаснай арганізацыі ў рамках рэалізацыі праекта на працягу года.

Узнагароджанне.

Па выніках праекта найболей актыўныя першасныя арганізацыі ГА "БРСМ" будуць узнагароджаны каштоўнымі падарункамі і граматамі. Узнагароджанне ажыццяўляецца за кошт пазабюджэтных сродкаў Лідскага раённага арганізацыі ГА "БРСМ", іншых паступленняў, не забароненых заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

УЗГОДНЕНА

Начальнік кіравання адукацыі Лідскага раённага выканавчага камітэта В.З. Тарасюк.

УЗГОДНЕНА

Галоўны рэдактар дзяржаўнай установы "Рэдакцыя "Лідская газета" К.А. Серафіновіч.

УЗГОДНЕНА

Начальнік аддзела ідэалагічнай работы і па справах моладзі Лідскага раённага выканавчага камітэта І.Г. Рабец.

УЗГОДНЕНА

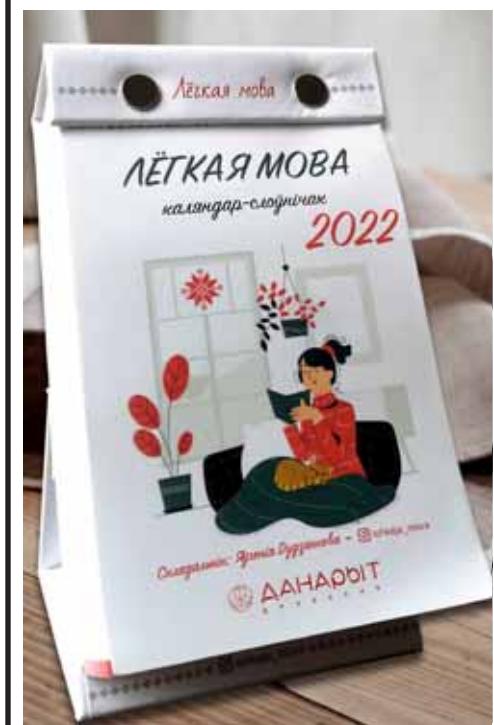
Дырэктар дзяржаўнай установы культуры "Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы" А.М. Мартынаў.

УЗГОДНЕНА

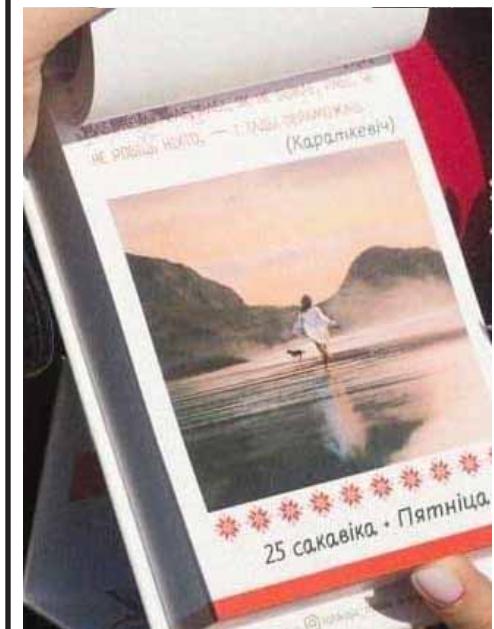
Кіраўнік літаратурнага аўяднання "Суквецце" А.І. Мацuleвіч.

Каляндарык- слоўнічак

"Лёгкая мова"

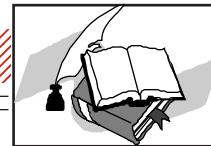

Да гэтага ў Беларусі выдаваўся толькі адзін беларускамоўны адрыўны каляндар "Родны край". І ў кнігарнях Беларусі яго амаль не відаць сярод дзесяткаў расейскамоўных адрыўных календараў, якія надрукаваны ў Маскве і ў Санкт-Пецярбургу. І гэта календары на самыя розныя тэмы: ад жаночых да аматараў рыбнай лоўлі. А ў Беларусі толькі адзін "Родны край". І вось на дніях у кнігарні рэспублікі быў завезены арыгінальны адрыўны каляровы каляндар "Лёгкая мова". Гэта не проста каляндар, а каляндарык-слоўнічак. Падрыхтавала яго Яўгенія Дудзянкова. Каляндарык выйшаў з друку ў менскім выдавецтве "Данарыт".

На 365 адрыўных лістках каляндарык надрукавана новае беларускае слова, якія пераклад і малюнок. Каляндар выдаўся на якансай паперы, са спецыяльнай падставачкай і ўпакоўкай. У камплекце таксама знаходзяцца два магніткі для прымацавання на халадзілінку тых старонак, якія каму спадаюцца. Каляндарык-слоўнічак "Лёгкая мова" зроблены з густам, прыгожа і ад душы. Бяда толькі ў тым, што каштуе ён у крамах амаль 45 беларускіх рублёў. Тады, як усе расейскія і адрыўныя каляндары "Родны край" каштуюць толькі 3-4 рублі.

Барыс Баль,
Беларускае Радыё Рацыя.

Слядамі славутасцяў Пагосцкага краю або краязнаўчыя багацці Міёршчыны

Год 2021-ы для кірауніка, каманды і сяброў Музейнага аб'яднання на базе ДУА "Міёрская сярэдня школа № 3 імя Я.А. Томкі" быў насычаны стараннай працай, цікавымі здабыткамі, новымі станоўчымі досведамі і падзеямі. Паспяхова была рэалізавана ініцыятывы "Моладзевая інтэрактыўная культурна-гістарычна пляцоўка "Спадчына Міёрскага краю" ў межах праекта "Разам для грамады і прыроды: узмацненне працэсу развіцця ў Міёрскім раёне праз супрацоўніцтва мясцовай улады і грамадзянскай супольнасці" пры фінансавай падтрымкай Еўрапейскага Саюза.

Вядома, што традыцыйна сабраны ўраджай-плён аглядаюць восеньскім часам, зазіраюць у заекі і цешацца добрымі вокаў з жывога золата - рассыпістай плыні жытва, якое зноў трапіць у раллю і ўзрасце, даўши людзям большы набытак, чым яны мелі перад тым. Датычыцца гэта не толькі гаспадаркі, але і многіх іншых бакоў жыцця, у тым ліку - і вынікаў працы, пакладзенай у межах года на раллі гісторыі, краязнаўства і асветы. "Ураджай" падзеі і сустэреч, памножаны на штодзённыя намаганні і адданасць справе гісторыі і любові да роднага краю, сабраны ў выніку рэалізацыі ініцыятывы "Моладзевая інтэрактыўная культурна-гістарычна пляцоўка "Спадчына Міёрскага краю" вельмі разнастайны. "Сеяць" і "жаць" камандзе ініцыятывы дапамагалі спецыялісты-эксперты, неабязкавыя сябры, вучні школ Міёрскага раёна.

У гэтым сэнсе, можна прывесці багата цікавых прыкладаў, удалых і прафесійных способаў рашэння паставленах задач у рэалізацыі супольнай мэты, вартых пераймання, зазірунць у падрыхтоўчыя і выніковыя этапы, даць пэўную парады з атрыманага досведу. Аднак, гэта вельмі аўтаматичныя матэрыял, які патрабуе асобнага аналізу і рознабаковага асвятлення яго граняў. Тут жа хочацца звязнуцца да аднаго з аспектаў, а менавіта - да матэрыяльных вынікаў адлюстравання нематэрыяльнага (духовых здабыткаў, пошукаў, слова), адбіткаў досведу вызначэння, праходжання і насычэння прыродным і гістарычным зместам турыстычна-краязнаўчых шляхоў у друку, кніжнай спадчыне.

З мэтай раскрыцця гэтага аспекту, трэба звязнуцца да турыстычна-краязнаўчай серыі кніг "Чароўных вандровак пярсцёнкі", запачаткованай кірауніком Музейнага аб'яднання на базе ДУА "Міёрская сярэдня школа № 3 імя Я.А. Томкі", стырнавым гістор-

рычна-краязнаўчага гуртка "Арганайты мінулага", вядомымі краязнаўцамі і кірауніком ініцыятывы "Моладзевая інтэрактыўная культурна-гістарычна пляцоўка "Спадчына Міёрскага краю" - Ермалёнкам Вітольдам (Вітаўтам) Антонавічам. У першай кнізе гэтай серыі былі падбязданы апісаны два маршруты: "Малы залаты пярсцёнак Міёршчыны" і "Бронзавы пярсцёнак Міёршчыны". У другой - "Дзісенскі пярсцёнак". А тут ужо прыйшла часа і трэцій кнігі ў залатай зборцы турыстычных колаў - "пярсцёнкаў" - "Славутасці Пагосцкага краю"*. Першыя два выданні - ужо вядомыя, а вось трэцяе - яшчэ зусім "свежачок", бо толькі што выйшла з друку, стаўшы апошнім залатым каласком у завяршэнні працы ў межах праекта "Разам для грамады і прыроды: узмацненне працэсу развіцця ў Міёрскім раёне праз супрацоўніцтва мясцовай улады і грамадзянскай супольнасці" пры фінансавай падтрымкы Еўрапейскага Саюза. Парадуем жа вока гэтым каласком, што ўпрыгожвае ўесь сноп вартых здабыткаў, як каштоўны камень упрыгожвае карону.

Кніга мае мяккую вокладку, аформленую ў колерах лагатыпа, акрэсленага вышэй праекта, з выкарыстаннем на галоўным баку арыгінальных паходных фотаздымкаў. Выйшла яна ў выдавецтве "Каўчэг" (Менск) накладам у 300 асобнікаў, кожны з якіх мае ў сабе 138 стронак. Выданне багатае здоблена фотаздымкамі і ілюстрацыямі розных гадоў і стыляў, многія з якіх друкуюцца ўпершыню, змяшчае ў сабе дакладна акрэслены маршрут з якім суправаджэннем па мясцовых памятках гісторыі і ландшафтах, са списам крыніц і літаратуры, які ў сваіх асабістых краязнаўчых пошуках можа скарыстаць кожны.

Прыведзём тут, для лепшага ўяўлення "геаграфіі" маршрута "Славутасці Пагосцкага краю", яго асноўныя кропкі: Міёры-Дубашынскі Двор - Клётай Двор-Гарані - Чапукі - Махіроўка - Кублішчына - Наўгароды - Вусаўцы - Беляўцы - Вострава - Стары Пагост - Юндзілова - Новы Пагост - Фролаўшчына - Ваўчкі - Мількі - Барадзінічы - Ісакаўцы - Вісяты - Воўкаўшчына - Лясная - Сабалеўшчына - Снегі - Навалака - Святая Вада - Лінкаўшчына - Янова - Камяніцла - Міёры, агульны працяглассю 95 км. Былым і цяперашнім "арганайтам", аматарами разнастайнасці адметных куточакаў нашай Айчыны лёгка ўявіць себе па назвах, наколькі гэтыя месцы важныя і памятныя для нас,

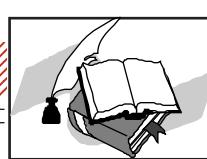
ажывіць ва ўспамінах прыгажосць прыроды гэтых мясцін, адчуць подых вякоў, што прамінулі, але для нас бяспледна не зіклі.

Паходны фотаздымкі, партрэты вядомых землякоў, выявы помнікаў археалогіі і архітэктуры ў суправаджэнні арыгінальнага тэкста ствараюць выразны ды нудоўны вобраз, ахопленай маршрутам ваколіцы. Цікава, што ў афармленні кнігі выкарыстаны шэраг фотаздымкаў з паходу, які быў здзейснены гэтымі мясцінамі ўлетку 2020 г. пад кірауніцтвам Ермалёнка Вітольда Антонавіча. Выдатна, што і я меў шчасце быць у складзе гэтай групы, з прыемнасцю пазнаю фотаздымкі, зробленыя падчас паходу. На наша шчасце мы паспелі застасць у Барадзінічах таленавітага мастака Яна Рыдзіку, які цяпер, на жаль, ужо не жыве. Арыгінальнасць гэтага выдання можна вызначаць разнастайнымі крытэрыямі, сярод якіх варта адлюстраванне на фота і ілюстрацыях тых помнікаў гісторыі, якіх ужо няма, або якія былі пазней пашкоджаныя. Гэта, напрыклад, драўляная капліца ў в. Камяніцла (пач. XX ст.), цагляны будынак стайні (пач. XX ст., там жа), арыгінальная печ з кафлі ў інтэр'еры сядзібы Мірскіх (к. XIX-пач. XX ст., там жа) і іншыя памяткі лакальнай гісторыі.

"Славутасці Пагосцкага краю" ў першую чаргу могуць паслужыць землякам, якія захочуць спасцігнуць таямніцы свайго краю, кіраунікам турыстычных груп і настаўнікам, якія скарыстаюць арыгінальныя матэрыялы ў адукацийна-рэкрэацыйнай практицы для дарослых і дзяцей, краязнаўцам, для якіх, сярод іншага, гэта кніга можа стаць прыкладам-маяком у стварэнні працы падобнага кшталту, студэнтам ВНУ, ПТВ, ПТК і вучням школ, якія цікавяцца акалічнасцімі лакальнай гісторыі і турыстычнай справай - дыяпазон працтавленых здабыткаў вельмі широкі, таму кожны можа знайсці ў ім нешта сваё.

Ігар Кандратовіч,
сябар гістарычна-
краязнаўчага гуртка

* Бібліографічна спасылка: Ермалёнак, В.А. Чароўных вандровак пярсцёнкі. Кніга 3. Турыстычна-краязнаўчы маршрут "Славутасці Пагосцкага краю" / В.А. Ермалёнак. - Мінск : Каўчэг, 2021. - 138 с. : іл.

У Германіі - "пандэмія непрышчэплеўных"

У Германіі пагаршаецца сітуацыя з карона-вірусам. Вакцынацыю прайшлі толькі 66% немцаў, і цяпер краіна перажывае чацвёртую хвалю каронавіруса.

Улады Германіі заявілі, што набірае жахлівия абароты "пандэміі непрышчэплеўных", паведамляе korrespondent.net.

Шпіталізацый і смяротных выпадкаў ад COVID-19 у краіне стала больш, таму што немцы не спяшаюцца вакцынавацца ад каронавіруса.

Міністр аховы здароўя Германіі Енс Спан папярэдзіў, што пандэмія яшчэ далёкая ад завяршэння.

- Цяпер мы перажываєм масавую пандэмію непрышчэплеўных. Калі б большіх людзей зрабілі вакцынацию, у аддзяленнях інтэнсіўнай тэрапіі было бы менш пацэнтатаў з каронавірусам, - сказаў ён.

Некалькі нямецкіх клінік занепакоены з нагоды павелічэння колькасці пацэнтатаў з каронавірусам. У сераду ўлады паведамілі

korrespondent.net.

У Германіі выступающы за найхутчэйшы запуск "Паўночнага струменя - 2"

У ФРГ заклікалі як мага хутчэй запусціць газаправод "Паўночны струмень - 2", каб стабілізаваць цэны на газ. З такою пропановай уступай кіраунік Хрысціянска-сацыяльнага саюза (ХСС) ФРГ Маркус Зедар. Па яго словам, трубаправод стаў бы "надзейным закладам

таго, што ў Германіі будзе стабільная пропанава газу". Пры гэтым Зедар падкрэсліў, што людзі чакаюць хуткага рашэння пытання. Па меркаванні экспертаў, запуск трубаправода сапраўды разрадзіў бы сітуацыю на газавым рынку Еўропы і цана больш не даходзіла бы да такіх "спекулятыўных значэнняў".

- Патрабуецца разумная стратэгія па арганізацыі энергабезспеччэння. Для гэтага мае сэнс хутчэй запусціць "Паўночны струмень - 2", паколькі гэта паспрыяе стабілізацыі цэнсаў на газ. Мы не можам бяздзейнічаць і проста глядзець, як цэнсы на газ расцець перад пачаткам халоднай зімы. Гэта ў тым ліку будзе халоднай зімой для кааліцыі СДПГ (Сацыял-дэмакратычнай партыі Германіі), зялёніх і СвДП (Свабоднай демакратычнай партыі) - людзі чакаюць хуткага рашэння пытання, - сказаў Зедар.

Цяпер ідзе працэс сертыфікацыі трубаправода. 26 кастрычніка нямецкае Міністэрства эканомікі паведаміла, што па выніках праведзенага ведамствам аналізу выдача сертыфіката "не ставіць пад загрозу бяспеку паславак газу ў Германію і Еўрапейскі саюз", таму сертыфікацыя праекта будзе працягнута. Па дадзеных ведамстваў, гэтыя працэсы можа дойдзі да чатырох месяцаў. У прэ-рэлізе міністэрства адзначалася таксама, што перад аналізам былі праведзены кансультатыўныя з іншымі краінамі ЕС.

Паводле СМИ.

У сваю чаргу, старшыня Усходняга камітэта эканомікі ФРГ Олівер Хермес падчас кітайскай канферэнцыі ў Глазга называў трубаправод адным з самых сучасных інфраструктурных праектаў і заявіў, што тармазіць запуск "Паўночнага струменя - 2" па палітычных матаўках было б зусім непрыдадзіць.

Цяпер ідзе працэс сертыфікацыі трубаправода. 26 кастрычніка нямецкае Міністэрства эканомікі паведаміла, што па выніках праведзенага ведамствам аналізу выдача сертыфіката "не ставіць пад загрозу бяспеку паславак газу ў Германію і Еўрапейскі саюз", таму сертыфікацыя праекта будзе працягнута. Па дадзеных ведамстваў, гэтыя працэсы можа дойдзі да чатырох месяцаў. У прэ-рэлізе міністэрства адзначалася таксама, што перад аналізам былі праведзены кансультатыўныя з іншымі краінамі ЕС.

Паводле СМИ.

Браты-асветнікі - наш нацыянальны гонар

(Матэрыял для школьнага кабінета гісторыі культуры)

За апошнія два стагодзінь некалькі братоў з розных родаў, што жылі ў нашай краіне, пакінулі значны след у гісторыі Беларусі. Лічу, што кожны настаўнік гісторыі і беларускай мовы і літаратуры павінен ведаць іх прозвішчы і тое, што яны зрабілі для Радзімы. Яны вядомы не толькі як навукоўцы, дзеячы культуры, але і як грамадскія дзеячы. На жаль, лёсы братоў Цвікевічаў, Лесікаў і Луцкевічаў незайдросныя, бо яны пачярпелі за грамадскую дзеянасць і беларусазнаўства, сталі ахвярамі сталінскіх рэпрэсій. Запомніце іх прозвішчы і імёны, якія з'яўляюцца нашым нацыянальным гонарам.

Альхімовічы, мастакі: **Казімір** (1840, в. Дубрава Лідскага пав., цяпер Шчучынскі р-н - 1916, Варшава) і **Гіяцынт** (1841, в. Дубрава - пасля 1897, Францыя) **Дамінікавічы**.

Бялыніцкая-Бірулі: **Аляксей** (1864, в. Карапёва Аршанская пав. - 1937, Ленінград) - вучоны-натуралист, падарожнік і **Барыс** (1875, в. Карапёва - 1918, г. Віцебск) - рэлігійны дзеяч, **Андрэевічы**. Абодва былі рэпрэсаваны, Барыс расстралены.

Басалыгі рэвалюцыянеры: **Дзмітрый** (1884, в. Варкавічы Слуцкага р-на - 1969, г. Москва) - сцэнарыст, рэжысёр і журналіст **Канстанцін** (1887, в. Варкавічы Слуцкага р-на - 1963), **Мікалаевічы**.

Басалыгі мастакі: **Уладзімір** (1940, г. Слуцк - 2020) і **Міхаіл** (н. 1942, г. Слуцк), **Самойлавічы**.

Гараўскія герба "Кораб" мастакі: **Аналінар** (1833, маёнтак Уборкі Ігуменскага пав., цяпер вёска ў Дукорскім с/с Пухавіцкага р-на - 1900), **Inalіт** (1828, Уборкі - пасля 1864), **Гілярый** (1847, маёнтак Уборкі - пасля 1875), **Гілярыевічы**.

Гарэцкія: **Гаўрыла** (1900, в. Багацькаўка Мсціслаўскага р-на - 1988) - акадэмік, вучоны-геолаг, **Максім** (1893, в. Багацькаўка Мсціслаўскага р-на - 1938) - пісьменнік, **Іванавічы**.

Гілевічы: паэт, філолаг **Ніл** (1931, в. Слабада Лагойскага р-на-2016, г. Менск) і празаік **Мікола Гіль** (н. 1936), **Сымонавічы**.

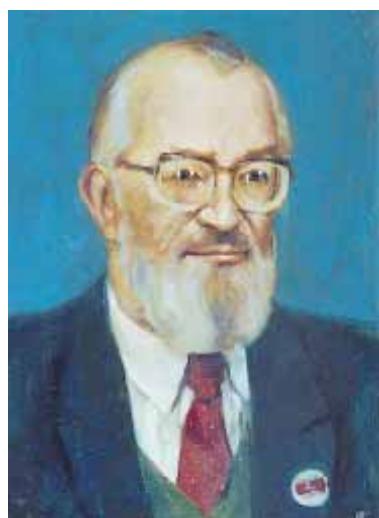
Грыцкевічы гісторыкі, краязнаўцы: **Анатоль** (1929, Менск - 2015, Менск) і **Валянцін** (1933, Менск - 2013, Санкт-Пецярбург), **Пятровічы**.

Даніловіч **Антон** **Міхайлавіч** (паэт **Янка Золак**, 14.11.1912, в. Лучнікі Слуцкага пав. - 20.12.2000, Нью-Джэрсі, ЗША) і **Яцэвіч** **Аляксандар** **Хведараўч** (пісьменнік **Алесь Змагар**, 01.10.1903, в. Цароўка Слуцкага пав. - 1995, Фларыда, ЗША). Браты толькі па маці.

Дыбоўскія герба "Наленч" - вучоныя-прыродазнаўцы: **Бенядзікт** (1833, маёнтак Адамарын Вілейскага пав., цяпер Маладзечанскага р-на - 1930), **Уладзімір-Слаў** (1838, маёнтак Адамарын - 1910), **Іванавічы**.

Анатоль Грыцкевіч

Валянцін Грыцкевіч

нова": **Віктар Отан** (1833, в. Маставіяны Гарадзенскага пав., цяпер Белаосточчына, Польшча - 1862, ф. Якушоўка, каля Свіслачы) - гісторык, археограф, бібліяфіл, і **Кастусь Вінцук** (1838, Маставіяны - 1864, г. Вільні) - публіцыст, паэт, **Сымонавічы**. Ідэолагі паўстання 1863 г.

Касовічы: **Ігнацій** (1808, г. Палац-1878, Санкт-Пецярбург) - філолаг, прафесар Варшаўскага ўніверсітэта, яго брат санскрытолаг **Казіман** (1814, Віцебская губ. - 1883, Варшава), **Андрэевічы**.

Кастрявіцкія герба "Байбуза": мастак **Казімір Рафаіл** (паэт **Карусь Каганец**, 29.01(10.02) 1868, Табольск, Расійская імперыя - 20.05.1918, в. Прымагілле, Менскі пав. (цяпер в. Юцкі, Дзяржынскі р-н, Менская вобл.) і лекар, грамадскі дзеяч **Амбrozій Самуэль** (1871, Табольск - 1937), **Каралевичы**.

Космачы, гісторыкі: **Генадзь** (1953, в. Талуй Маладзечанскага р-на - 2016) і **Веніямін** (нар. 1959, в. Талуй), **Аркадзевічы**.

Крашэўскія герба "Ястраб": мастак, фатограф **Люцыян** (1820, м. Пружаны Гарадзенскай губ. - 1892, Ганятычы або Ялін), пісьменнік **Юзаф Ігнацы** (1812, г. Варшава - 1887, г. Жэнева, Швейцарыя) і пісьменнік, бібліяфіл **Каятан** (1827, маёнтак Доўгае Пружанскага пав. Гарадзенскай губ. - 1896, Стары Купін Гарадзенскай губ.) - сыны **Яна Крашэўскага** і **Зофіі Мальскай**.

Ластоўскія: пісьменнік, гісторык **Вацлаў** (1883, засц. Каленішчы, цяпер Глыбоцкі р-н - 1938) і публіцыст **Гладкі-Ластоўскі Юстын** (Юрый, каля 1870 - пасля 1931), **Юстынавічы**.

Лёсікі, мовазнаўцы: **Язэн** (**Іосіф**, 1883, в. Мікалаеўшчына Стойпецкага р-на - 1940, Саратаў) і **Антон** (1872, в. Мікалаеўшчына - 1949, в. Мікалаеўшчына), **Юр'евічы**.

Лісі: фалькларыст **Арсеній** (4.02.1934, в. Вётхава Залескага с/с Смаргонскага р-на - 28.05.2018, Менск) і інжынер, вучоны экалогі **Леанід** (нар. 24.03.1940, в. Вётхава Смаргонскага р-на), **Сяргеевічы**.

Літвіновічы: філософ **Аляксандар** (1947, в. Любаш Вілейскага р-на - 1990) і фалькларыст **Анатоль** (нар. 1951, в. Любаш Вілейскага р-на), **Фёдаравічы**.

Луцкевічы, герба "Навіна": выдаўцы, грамадскі дзеячы, гісторыкі: **Іван** (Янка, 1881, г. Шаўляй, Літва-1919) і **Антон**, 1884, г. Шаўляй - 1946?), **Іванавічы**.

Лычы: **Лявон** (**Леанід**, 1929, мяст. Магільнае Уздзенскага р-на - 2021, Менск) - гісторык і **Генадзь** (н. 1935, мяст. Магільнае Уздзенскага р-на) - акадэмік, вучоны-еканаміст, **Міхайлівічы**.

Мамонічы герба "Ліс": **Кузьма** (?-1607) і **Лукаш** (?-1606), **Іванавічы** - купцы, друкары і грамадскі дзеячы Вялікага Княства Літоўскага. Пры іх дому ў Вільні ў 1574 - 1623 гадах існавала заснаваная на іхнія сродкі друкар-

Леанід Лыч

Генадзь Лыч

Хотарн, ЗША) - стрыечныя браты. Псеўданімы Адама: **А. Сакалінскі**; Соколінскі; кроптантімы: **А.С.; А.Ст.; Ад.С.**

Стаповічы: **Альбін** (Уладзімір Загорскі, 1894, в. Барані Астраўецкага р-на-1934, Вільні) - музичны дзеяч, публіцыст і **Касцусь** (в. Барані Астраўецкага р-на, 1890-1926, Вільні) - паэт **Казімір Свякі**, **Мацеевічы**.

Тышкевічы герба "Ляліва", гісторыкі, калекцыянеры: **Канстанцін** (1806, мяст. Лагойск - 1868) і **Яўстах** (**Ястафій**, 1814, мяст. Лагойск - 1873), **Піевічы**.

Хлябцэвічы: **Яўген** (1884, мяст. Жыровічы Слонімскага пав. - 1955, г. Москва) - кнігавыдавец, і **Уладзімір** (1894, мяст. Жыровічы Слонімскага пав. - 1917, г. Петраград) - публіцыст, удзельнік нацыянальнага руху, **Іванавічы**.

Урублёўскія герба "Слепаўрон": **Жыгімонт** (Зыгмунт, 1845, г. Гародня - 1888, г. Кракаў) - фізік, **Эдуард** (Эдвард Вінцэнт, 1848, г. Гародня-1892, СПб.) - хімік і **Валерый** (1836, м. Жалудок Лідскага пав. - 1908, Францыя)-дзеяч міжнароднага рэвалюцыйнага руху, **Антонавічы**.

Ходзькі герба "Касцеша": **Аляксандар** (1804, мяст. Крывічы Вілейскага пав. - 1891) - паэт, фальклорыст, славіст, усходазнаўца, **Міхал** (1808, мяст. Крывічы Вілейскага пав. - 1879) - паэт, перакладчык, **Іосіф** (**Язэн**; 1800, мяст. Крывічы - 1881, Тыфліс) - расійскі геадэзіст, географ і картограф, **Янавічы**.

Хруцкія, мастакі: **Іван** (1810, м. Ула Бешанковіцкага р-на - 1885), **Андрэй** (1829 - ?), **Фамічы**.

Цвікевічы: гісторык, юрист **Аляксандар** (1888, г. Берасце - 1937) і публіцыст **Іван Трызна** (1891, Берасце - 1938), **Іванавічы**.

Ціхановічы: **Валянцін** (28.08.1909, г. Вільні - 25.08.1978) - скульптар і **Яўген** (1911, ст. Джусалы, Казахстан - 2005, г. Менск) - мастак, **Мікалаевічы**. Яго сын - Генрых Яўгенавіч Ціхановіч (нар. 1937, г. Менск) - мастак.

Янушкевічы: **Адольф** (**Міхал** Валяр'ян **Юліян**) (1803, г. Нясвіж - 1857, в. Дзягільна Дзяржынскага р-на) - падарожнік, пісьменнік і **Яўстаф** (1805, в. Прусы Салігорскага р-на - 1874) - кнігавыдавец, **Міхайлівічы**.

Янушкевічы: **Фелікс** (нар. 1954, мяст. Ракаў Валожынскага р-на) - мастак, **Язэн** (нар. 1959, мяст. Ракаў) - літаратуразнаўец, пісьменнік і **Валяр'ян** (нар. 1962, мяст. Ракаў) - скульптар, **Язэнавічы**.

Вёска Арлянты Смаргонскага раёна - радзіма асветнікаў і грамадскіх дзеячаў **Станкевічаў**. Тут нарадзіліся 4 славутыя асобы: **Адам Віленцьевіч** (1892 - 1949), выдавец, публіцыст, святар; **Станіслаў Язэнавіч** (1907-1980), філософ, журналіст; **Станіслаў Лявонавіч** (1886 - 1964), выдавец, паэт; **Ян** (Янка, 26.11.1891, в. Арлянты Смаргонскага р-на - 16.08.1976,

Алесь СІМАКОЎ

"Апачы!" праз 30 гадоў

Суровая, але прыгожая пазія жыція легендарнага народа

"Апачы!" - гэты вокліч безліч разоў прымушаў падарожнікаў па Дзікім Захадзе хапацца за зброю, а іх сэрцы - ліхаманка біцца, розум - рыхтавацца да горшага. Маленкія групы апачскіх партызан трymалі ў паставаным напруженні жыхароў ранчэрый і мястечкаў, гарняцкіх пасёлкаў, салдатаў у прэсідье і фартax. Яны былі супраць усіх, і ўсе былі супраць іх: іспанцы, потым мексіканцы, а пазней амерыканцы; іх ворагамі былі і індзейцы: пузэла, каманцы, юта... Яны варагавалі нават паміж сабой. Не выпадкова само слова "апачы" паходзіла з мовы іх суседзяў зун'і ізначала "вораг"...

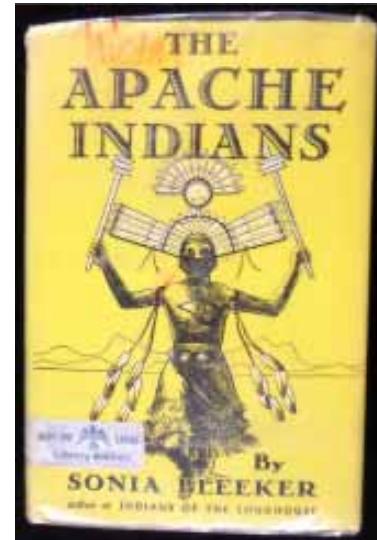
Іх называлі "лютым", "дзікім", "вяйнічым" племем, "самым кепскім у Паўночнай Амерыцы". Іх імя зрабілася сіонімам упартасці, хітрасці і жорсткасці, злачыннасці. Гэты стэрэатып распаўся дзіўсцю па свеце. У Парыжы "апачамі" началі называць крыміналісткамі... Але для кагосьці гэтыя людзі былі і "арламі Паўднёвага Захаду"! Яны сталі найбольш частымі персанажамі ў вестэрнах - літаратурных і кінематаграфічных. Адзін з бацькоў жанру - нямецкі пісьменнік Карл Май стварыў серыю раманаў пра высакароднага апача Вінету. Як і гэтыя паўвыдуманы герой, апачы ператварыліся ў легенду, міф, казку, у нейкіх фантастычных, амаль няісных істот.

Апачы і цяпер застаюцца адным з самых вядомых індзейскіх народаў Амерыкі. Але ці дастатковая белетрыстыка, каб спасцігнуць лёс і душу народа? Гісторыя апачаў, драматычная, багатая падзеямі і нечаканымі паваротамі, узнаўляеца ў многіх цікавых кнігах, іх культура дэтальна вывучана этнографамі, сярод якіх вылучаеца Морыс Оплер, іх мовы - атапаскі лінгвістычнай сям'і - аписаны і захаваны ў слоўніках.

Якія ж яны былі і якія ёсць, "ісмаэліты Новага Свету"?

The Southwest! Так называлі гэтыя край грамадзяне Злучаных Штатаў, бо знаходзіцца ён якраз на паўднёвым заходзе іх краіны, у штатах Арызона і Нью-Мексіка. Тут вялікая разнастайнасць ландшафту: высакатраўная прэзія, блакітныя горы і астанцы дзвіносных форм, азёры і рэкі, якія перасыхаюць у сухі сезон, хвойны лес і амаль поўная пустыня. Тут растуць ядловец і разнастайныя кактусы, вяраба і юка, дуб, пін'ён і мескіта. Тут сыходзяцца паўночныя і паўднёвые жывёлы: мядзведі і пекары, алені мазамы і ацэлоты, лугавыя сабачкі і язазубы, грыфы-індыкі і дарожныя бегуны. Назвы гэтага краю - Рыба-Грандэ, Санта-Фэ, Льяна-Эстакада, Сілвер-Сіці, Фінікс, Арапібі, Таос - адлюстроўваюць сінтэз культур.

На Паўднёвым Заходзе апачы прыйшлі з поўначы. Яны аддзяліліся ад сваіх братоў атапаскаў у канцы першага тысячагоддзя нашай эры і здзейснілі доўгі пераход праз лясы і раўніны, пакінуўшы на гэтым шляху граду, якія пазней стала вядома як каёва-апачы. Пузэла, плямёны мясцовых індзейцаў, культура якіх развівалася тут многія стагоддзі, сталі для іх і аб'ектамі нападаў, і адначасова - настаўнікамі. Хаваючыся ў сваіх шматпавярховых дамах-цвердзяx, яны пакідалі на палях маіс і іншыя расліны, якія запазычвалі апачы, што спрыяла іх праціўтванню і росту.

Ураджэнка в. Старцаўчы (чыгер
Знамя Слуцкага раёна) Соня
Іванаўна Блікер (1909-1971) - аўтар
серыі папулярных кніг пра
індзейскія плямёны, саўтэр кнігі,
якая тлумачыць дзіцячай
аудыторыі феномен смерці, - *Life
and Death* (1970).

Калі ў 1540 годзе сюды з поўдня прыйшоў іспанскі атрад Франціска дэ Карапада, апачы расшыралі сваю тэрыторыю ад сучасных заходніх Канзаса, Аклакомы і Тэхаса да ўсходняй Арызоны і паўночнай Мексікі. Іх было няшмат, некалькі тысяч, але яны быў ўжо раздзелены на асобныя плямёны: ліпан, хікарылля, мескалера і чырыкахуа, а таксама заходнюю групу, якая не мела выразнай племянінай арганізацыі, і адрознівалася па культуры, што тлумачылася рознымі прыроднымі ўмовамі і зневінні ўпывамі. На ўсходзе жылі ў палатках - ціпі, палявалі на бізонаў і неслі ў сабе іншыя рысы індзейцаў прэзій. На заходзе рабілі жыллі з галі і шкур - вікіуп. Хікарылля і заходняя апачы больш за іншых узялі ад пузэла, быў лепшымі земляробамі. Хікарылля мелі наўбось развітае ганчарства. Усе апачы цудоўна выраблялі аленевыя шкуры і рабілі плецены посуд.

Гаспадарку вялі разам: вялікая сям'я - маці і бацька з дзецьмі, а таксама сэм'і дачок, якія мелі асобнае жыллі, - мужчыны здабывалі дзічыну, жаночыны - карысныя расліны. Вырошчвалі маіс, гарбузы, бабовыя. Аб'яднаныя ў роды пад кіраўніцтвам правадыроў, апачы быў калектывістамі, бо інакш не выжывалі б. Дзяцей таксама выхоўвалі ўсе разам, іх любілі і... менавіта таму абыходзіліся з імі суправоджаніем: бывала, іх кідалі ў халодную воду - каб самі выплывали і такім чынам рабіліся вытрывалымі. Хлопцы прызываюцца купацца і бегаць перад світанкам у любую пару года; пры ўзыходзе сонца - беглі без перапынку на вяршынку гары і назад. Дзяцінкі мала ўступалі хлапчукам, бо іх чакалі частыя пераходы і... уздел у вайне. Найважнейшай цырымоніяй, якая збирала роды, быў абрац прысвячэння дзяцінкам, або абрац шаманаў, якія атрымлівалі свае звышнатуральныя сілы ў гэтых жывёл.

У час вайны і ў розных экстрэмальных сітуаціях апачы спадзяўляліся на духаў-ахоўнікаў і Забойцу. Усіх

Ворагаў, але поспех больш залежаў ад спрыту і ваеннага майстэрства. Воін апачаў зліваўся з прыродай - мог знаходзіць ежу там, дзе не змог бы знайсці нават воўк, а мог не ўсці шмат дзён. Невысокія, каржакаватыя, круглагаловыя і шыракатварыя, апачы ўяўляліся сапраўднымі дэманамі іх ворагам. Стрэлы з апачаўскіх лукаў на адлегласці ста кроку прабівалі наскрэб чалавека; зробленыя з триснагу, яны раздрабляліся і наносілі страшэнныя раны. Іх набегі сталі больш даўкімі і хуткімі, калі яны пачалі забіраць у іспанцаў коней і прыручаныя мустангі. З таго часу апачы - "конны народ": індзеец і яго конь ператвараліся ў адно і добра разумелі адзін аднаго, чалавек спяваваў свайму скакуну...

Адносіны апачаў з іспанскімі каланізаторамі складваліся неадназначна: быў перыяды адноснага миру, але пераважала "гервилья". Яны не дапускалі да сябе місінераў і таму не "дэмаралізаваліся". Яны вельмі шанавалі свабоду. У чужынцаў, якія з'яўляліся ў Апачэры і высінілі іх з паляўнічых земляў, запазычвалі тое, што хацелі: іх звычай стаў захоп трафейя. Ад непатрэбнага адмаўляліся.

На працягу XVIII стагоддзя напады апачаў на іспанскія пасяленні рабіліся ўсё больш спусташальнымі. Імі быў забіты і ўзяты ў палон тысячы людзей, захоплены сотні асеньд і ранча, яны забралі сабе дзясяткі тысяч галоў хатнай жывёлы. "Іспания, - пісаў амерыканскі гісторык, - апынулася перед альтэрнатывай - альбо поўная ліквідацыя яе паўночной мяжы, альбо вытрымоўка шырокай праграмы абароны". Каб не стаць ахвярам бясконных налётаў, іспанцы пакідалі паўночныя правінцыі віцэ-каралеўства Новай Іспаніі. Магчыма, апачы звязлі б насељніцтва Саноры і Чыуауа дарэшты, але, як самі не без гумару казалі, людзі там патрэбны быў ім, каб гадавалі для іх коней, авечак і буйную прырату жывёлы. Частково апачаў можна было зразумець: іх згнялі са сваіх земляў каманцы.

Міжплемянная варожасць зноў была выкарыстана іспанцамі; тактыка "раздзяляй і заваёўвай" была адзінай эфектыўнай супраць апачаў.

Мексіканскія віцэ-каралі Антоніа Букарэлі і Тэадора дэ Круа і іх падначаленныя Аканор, Анса і дэ Мез'ер ажыццяўлі абарончыя заходы і заключылі часовы саюз з каманчамі. Тым не менш "шэраг выпадковых акаличнасцей" прывёў да катастроfy: у канцы 80-х гадоў апачы ўзнавілі набегі, і гэтая частка неабсяжнай іспанскай імперыі хуткімі хуткімі ахвярамі.

Някія імкненні да іспанцаў апачы перанеслі на мексіканцаў, якія ў 1821 годзе ўтварылі незалежную дзяржаву. Разам з амерыканскімі авантурystамі, якія прыходзілі па "сцежкы Санта-Фэ", яны ўчынілі масавыя заходы апачаў, усяляк заахвочвалі паляванне за скальпамі. Іспано-амерыканцы "удасканалілі" апачаўскія катаванні.

Вайна паміж Мексікай і Злучанымі Штатамі скончылася перамогай захопнікаў, і зямля апачаў была падзелена ліній, сэнс якой індзейцы адразу не зразумелі. У далейшым амерыканскія войскі вымушаны былі неаднаразова пераходзіць мяжу на ўзбядагон апачаўскім "рэздараам". Сеўрыя здрадніцтваў "англаз" - амэрыканцаў, а найперш паланенне і забойстваў у 1863 годзе правадыра мімбрэнь Мангаса Каларада і разня каля Кэмп-Гранта ў 1871 годзе, зноў вывела апачаў на сцяжкуну вайны. Яна адрознівалася надзвычайнай жорсткасцю: поўніліся "memarыялі" - сведчанні амэрыканскіх ахвяраў апачаў. Зрэшты, індзейцы гублялі шмат воінў, жанчын і дзяцей.

Паступова, аднак, быў створаны рэзервациі і ўрадавы чыноўнікі - "індзейскія агенты" - спрабавалі прывучаць індзейцаў да "цывілізаціі" жыцця. Нямногія, як Том Джэфардс, сябар правадыра чырыкахуа Качызы, здолелі заслужыць давер "дзікуноў". Свабодалюбівы нораў апачаў і злоджывані белых улад выклікалі паўстанні, апачы пакідалі рээврацыі і ўраганам праносіліся па Паўднёвым Заходзе, знікаючы ўсё на сваім шляху і знікаючы ў мексіканскіх гарах Сьера-Мадрэ. Апошнім з амерыканскім генералаў, якія кіравалі аперацыямі супраць апачаў, быў Джордж Крук і Нэльсан Майлс.

Пасляваенні час адбыліся значныя змены ў жыцці апачаў. Хероніма ім ўжо хутчай успамінаеца, калі апачаў запрашаюць на спартыўныя спаборніцтвы жыхары суседняга з рэзерваций гарадка. Славутыя пажарныя брыгады тых, хто калісьці пакідаў за сабой папялішчы, выратоўваюць ад агню лясныя масівы ў многіх раёнах Злучаных Штатаў. Колькасць апачаў узрасла, дасягнуўшы ў 80-я гады 20-23 тысяч. Хоць моладзь пэўны час адыхаў на традыцыйнай культуры, адбываеца вяртанне да вытоку. Паўднёвый атапаскі захавалі мову "на 67%", але мовы каёва-апачы, чырыкахуа і ліпан "знаходзяцца на завяршальнай стадыі знікнення". Апачаўскія мовы пісьмовыя: для вернікаў - а сярод апачаў ёсць лютаране, баптысты, католікі - выдаеца Біблія па-апачаўску. Старая паганская вера цяпер часта змешваецца з хрысціянскімі ўяўленнямі, нараджаючы такія цікавыя духоўныя з'явы, як "рэлігія Сайласа Джона". Маральныя, выхаваўчыя і многія іншыя праблемы ўзнімаюцца на старонках племянных газет - "Форт-Апачы скайт", "Правадыр хікарылля", "Барабаны бой апачаў", якія выдаюцца на англійскай мове. Усе больш людзей атрымлівае вышэйшую адукцыю. Сусветную вядомасць набыла творчасць мастака Алены Хаўзера, з апачаў выйшлі пісьменнікі (сярод іх - пээт Раман Адрыян) і лідары паніндзейскага руху (Уэндэл Чына, презідэнт племя мескалера на працягу сарака гадоў, быў кіраўніком Нацыянальнай асацыяцыі старшынь племёнаў і Нацыянальнага кангрэса амерыканскіх індзейцаў, прадстаўляючы "карэнных" Амерыкі на міжнародных форумах; Мэры Кім Цітла, маладая апача сан-карлас, з'яўляецца віцэ-прэзідэнтам арганізацыі "Аўяднаная нацыянальная індзейская моладзь" ("АДЗІНСТВА").

(Заканчэнне на ст. 8.)

July 16, 1993

Ales Simakou
Executive Secretary
Byelorussian-American Indian Society
P.O. Box 114
Gomel 246049
Belarus

Dear Mr. Ales:

This is in response to your letter of May 28, 1993, wherein you indicate your intentions to rename your organization into the Byelorussian-Apache Association.

Our Business Committee would like more information relative to the purpose of your organization. What benefits you provide, and who your recipients are. Also, exactly where are you located? Can you send us a map, a brochure, or something that gives specific details on your organization and its location.

We look forward to hearing from you again.

Sincerely,

BUSINESS COMMITTEE

Mildred I. Cleghorn
Chairperson

Lіст ад Мілдрэд Клегхарн (1910-1997), кіраўніка племені нашчадкаў чырыкахуа, пераселеных у Форт-Сіл; нарадзілася ў статусе "ваеннаапалоннай"

Алесь СІМАКОЎ

**"Апачы!" праз
30 гадоў****Суровая, але прыгожая
нація жыцця
легендарнага народа**

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Спакой апачаў забяспечвае ўласная паліцыя, здароўе - медыцынскія цэнтры. У разрэзцах развівашаеца бізнес, бо нашчадкі Качыза ўжо не жадаюць быць танным сыравінным прыдаткам, жыць за кошт дзяржаўных датацый і даходаў ад турызму: хікарылля бяруцца за арганізацыю нафтаперапрацоўчага прадпрыемства, уайт-маунтні - "Апачы ман'юфакчурынг компані" - робяць дэталі для верталётаў; працуюць лесапільныя заводы, павышаюць прадукцыйнасць асацыяціў жывёлавадаў. Дзелавыя камітэты плямён распрацоўваюць новыя праекты.

Апачы - прагрэсіўная група і па амерыканскіх і, напэўна, па савецкіх мерках. Яны былі першымі, хто апублікаваў у сваім друку паўжартаваўную, паўсур'ёзную прапанову аб індзейска-беларускім сумесным прадпрыемстве*.

Апачы добра ўсведамляюць сваю сусветную славутасць; яны гана-рацца тым, што яны апачы. Будучас-іх - пасля многіх стагоддзяў барацьбы і выпрабаванняў, пасля стабілізацыі іх жыцця ў апошнія дзесяцігоддзі - дастаткова аптымістычнае, каб спадзявацца, што не толькі ў музеях і на кінаэкранах, але і ў эканоміцы, у сучаснай культуры і міжнародных адносінах застанецца іх непаўторны след.

Сімакоў А. "Апачы!" // Бяро-зка. 1992. № 5-6. С. 28-29: тэкст аўтарскай версіі студзеня 1991 г. быў пераведзены ў тарашкевіцу і монта скарочаны. Працэс падрыхтоўкі артыкула вельмі зацягнуўся - будучыня часопіса выглядала пессімістична (нумар выйшаў на тонкай паперы, у зменшаным фармаце - сурова). Цяпер мы ўзнаўляем першапачатковую версію, камбінуючы тэкст з публікацыі і ма-шынапісу.

Для дадатковага чытания:

Сімакоў А. Дэпартагція апачаў у 1886 г. // Весці АНМ. Нацыянальная меншасць на Беларусі і ў свеце. 1997. № 3. С. 32-34.

Сімакоў А. Ад карэйцаў да апачаў // Наша ніва. 1997. 3 лістап. С. 2 (пра навуковую канферэнцыю Міжнароднай акадэміі вывучэння нацыянальных меншасцей);

В гости к апачам? // Народная газета. 1991. 12 мая (пра запрашэнне на Сход духоўнай еднасці плямён у Нью-Мексіка);

Сімакоў А. Белорусские апачи / интервью взял капитан А. Карлюкевич // Ленинец (газета Минскога вышшего военнаполітическага обще-войсковага училища). 1991. 12 дек.;

*Simakou A. Russian Native writes Scout // Fort Apache Scout (Whiteriver, AZ). 1989. Jun. 30. P. 2.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

**Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.****Адрас рэдакцыі:**

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адправлений:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: sejlawicz@gmail.com, kajety@list.ru**Адзінокаму патрабуецца пакой**

Працуючы з гістарычнымі крыніцамі, вельмі цікава натрагаць у бібліятэках і архівах на стара-даунія газеты. У Магілёўскім "Дзяржаўным архіве грамадскіх аўяднанняў Магілёўскай вобласці", які вядомы яшчэ, як "Партархій", ма-еца шэраг газет з Магілёва і Магі-лёўскай вобласці 1920-50-х гадоў. Газета "Чырвоны калектывіст" з Бялынічай, "Маяк камуны" (Бы-хаў), "Ленінскі шлях" (Горкі), "Са-вецкая вёска" (Дрыбін), "Камуна" (Клімавічы), "Сталінскі прызыў" (Касцюковічы), "Бальшавік Кругляншчыны" (Круглае), "Сацыяліс-тычная перамога" (Чэркаў), "Прамень камунізму" (Шклов), "Сцяг Леніна" (Беразіно) і некаторыя іншыя выданні. Дарэчы, у той час Беразіно ўваходзіла ў склад Магілёўскай вобласці, і таму некаторыя газеты з гэтага невялікага гарадка таксама патрапілі ў Магілёўскі архіў.

Калі ўзяць, напрыклад, і пагартаць падшыўку газеты "Комунар Магілеўшчыны" за 1939 год, то можна шмат чаго цікавага даведацца з гісторыі горада Магілёва таго часу. Гэтае выданне з'яўлялася афіцыйнай газетай Магі-

най вёсцы". Але прагледзеўшы першыя старонкі пафасных дакла-даў, часам можна сустрэць цікавыя фота вядомых дзеячоў нашага горада, паведамленні пра значныя падзеі ў калектывах і прадпры-емствах Магілёва, пра новае будаў-ніцтва і... руйнаванне старога "ідэйна варожага".

Дужа карысным у края-знаўчым плане з'яўляецца апош-няя старонка гэтай газеты, дзе раз-мяшчаецца рэкламная інфарма-цыя, афішы і анонсы. З гэтых па-сучасных мерках, досьць простых аভвестак, мы можам даведацца пра існія ў тыя гады арганізацыі і іх адресы, пра навучальную ўста-новы, ды і ўвогуле аб простых по-батавых проблемах тагачасных гараджан.

У раздзеле "Патрабуюцца" чытаем: "Магілеўскаму аблас-ному торфбудкерампромсаюзу -

чыкі і чорнарабочыя. Звяртацца ў аддзел кадраў завода"; "Скур-заводу імені Сталіна тэрмінова - вопытны касір, бухгалтар цеха і ражунковод. Звяртацца да галоўбуха завода", "Арцелі "Чырвоны мэ-бельшчык" - чорнарабочыя, столяры розных разрадаў і кваліфіка-цый, а таксама вучні для падрыхтоўкі з іх столяраў. Звяртацца па адрасу: Магілёт, Карабанаўская вул. №

дзянская, 13) землекопы і камен-шчыкі для работы па каналіза-цыі", "УЧДОРУ 704 патрабу-юца 15 шофераў на аўтама-шыны ЗІС - 5, 4 аўтаслесары, 3 машыністы паравых каткоў па ўкатцы шасе, 5 трактарыстаў на трактар ХТЗ і НАЦІ. Умовы

З 17 красавіка
у памяшканні музея
(Ленінская вул.)
ШТОДЗЕННА
з 3 да 5 гадзін дні
БУДУЦЬ ДАВАЦЦА
КАНСУЛЬТАЦЫ
па пытаннях афармлення
КАЛОН і БУДЫНКАЎ
да першамайскіх свят.

* * *

**Магілеўскаму косцеапрацоўчаму заводу—
шкляры, маляры, каменшчыкі,
штукуратуры, сгалаёры, кровель-
шчыкі і чорнарабочыя.
Звяртацца ў аддзел кадраў завода.**

* * *

лёўскага абласнога камітэта і га-
радскога камітэта камуністычнай
партыі Беларусі, акрамя таго, абл-
выканкама і гарсавета. Зразумела,
што большасць артыкулаў у тыя
часы паведамлялі чытачам пра
ўдарнае партыйнае і савецкае
жыццё пад такім назвам: "За
новы ўзьдым соцыялістычнага
спаборніцтва ў калгас-

загадчык сектара ўчота і спра-
вазадачнасці, бухгалтары-рэвізо-
ры, машыністка і інспектар
пажарнай аховы. Звяртацца па
адрасу: вул. Гогаля, 13, тэл. 85 -
07 (был. Касцярня); "Магілеў-
скаму косцеапрацоўчаму заводу—
шкляры, маляры, каменшчыкі,
штукуратуры, сгалаёры, кровель-

23 мая, у 9 гадзін вечара,
у памяшканні канферэнц-залаы
Магілеўскай соўбальніцы
АДБУДЗЕЦЦА
НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ
УРАЧОУ.

ПАВЕСТКА ДНЯ:

- Даклад доктара Гольдберга
"Энцэфалографія як дыягна-
тычны метад".
- Даклад доктара Легенчэнка
"Аналіз работы акушэрскага
аддзялення за 4 годы".
- Дэманстраванне тэрапеўтыч-
ных хворых.

Яўка ўсіх ўрачоў бальніцы
абавязковая.
Запрашаюцца ўрачы горада.
Дырэкцыя бальніцы.

4, арцель "Чырвоны мэбельш-
чык", тэл. №№ 84 - 73 і 90 - 34",
"Піўзаводу "Пролетарый" (г.
Магілёт, Пушкінская вул. д. 35) -
Старшыя бухгалтары па цэхава-
му ўчоту, старшыя бухгалтары
на разліках, старшыя бухгалтары
на будаўніцтву на самастойны
баланс. Аплаты па згодзе. Звяр-
тацца ў аддзел кадраў завода",
"Патрабуюцца Магілеўскаму
абласному дому народнай твор-
часці на сталую работу - машы-
ністка і сакратар. Звяртацца па
адрасу: Савецкая плошча д. 6,
пакой 10, тэл. 92 - 92.", "Па-
трабуюцца Магілеўскому вада-
каналбуду (В. Грам-

на згодзе. Адрес: Першамайская,
дом № 19, Учдору 704.", "Магі-
леўскай абласной канторы Аўта-
трактарзбыт - тэхнік па трак-
тарнай справе, канторычык і ра-
бочыя-грузчыкі. Звяртацца па
адрасу: Магілёт, Камсамольскі
сквер, 4.", "Магілеўскому хлеба-
камбінату - старшыя бухгал-
тары, бухгалтары, промбухгал-
тары і ражунководы. Адрес: Пер-
шамайская, 35, 3 паверх, кантора
хлебкамбіната.", "Магілёт. Аблас-
ному аптэакіраўніцтву машыні-
стка і статыстык. Звяртацца па
адрасу: Першамайск., 71".
(Працяг будзе.)

Алег Дзялякоў. Магілёт.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік**Рэдакцыйная калегія:**

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алесь Аўласевіч,
Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслав Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідской друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 8.11.2021 г. у 17.00. Замова № 2681.

Аб'ём 2 друкаваныя аркүшы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індыкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,88 руб., 3 мес.- 8,64 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.